

dr hab. Katarzyna Górak-Sosnowska, prof. SGH
Zakład Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej
Instytut Studiów Międzynarodowych
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Warszawa, 16.11.2023

Ponowna recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Artura Wiśniewskiego pt. „Procesy demokratyzacji Republiki Tunezyjskiej oraz Arabskiej Republiki Egiptu w latach 2010–2022”

Niniejsza recenzja jest kontynuacją recenzji w tym samym przewodzie przygotowanej przeze mnie 14.09.2023 r. (por. załącznik) Wówczas to sformułowałam kilka sugestii poprawy przedłożonej rozprawy doktorskiej. W niniejszej recenzji skoncentruję się na tym, czy i w jakim stopniu Doktorant odniósł się do tych sugestii:

- 1. Zapoznanie się z literaturą przedmiotu, zwłaszcza angielskojęzyczną (...); szersze wykorzystanie publikacji polskich autorów – przywołana w rozprawie monografia Ł. Fyderka została zacytowana dwa razy, a K. Pędziwiatra – jeden raz. Są to pozycje, które zawierają nie tylko wartościowe informacje, ale i opierają się na solidnym warsztacie badawczym, którym Doktorant mógłby się zainspirować.*

Doktorant nieznacznie rozbudował bazę literatury, z której korzystał. Przytoczył i odniósł się do dwóch pozycji wymienionych przeze mnie w recenzji, wyszukał także kilka innych źródeł, a także w większym stopniu niż pierwotnie wykorzystał polską literaturę przedmiotu.

- 2. Ponowne przeanalizowanie i gruntowną przebudowę struktury pracy. Zastanowienie się, w jaki sposób poszczególne elementy, rozdziały i podrozdziały łączą się ze sobą i przekładają się na realizację celu pracy.*

Doktorant nie zmienił struktury pracy ani na poziomie rozdziałów, ani podrozdziałów. Dodana została jedna definicja transformacji ustrojowej oraz jedna metoda – neoinstytucjonalna. Autor poczynił krótkie rozważania na temat dopasowania koncepcji demokracji do realiów politycznych państw Bliskiego Wschodu, rozbudował także w nieznacznym stopniu opisy rządów w Syrii i Egipcie. Pozytywnie oceniam zderzenie Autora z koncepcją demokracji w Zakończeniu pracy.

3. *Wypracowanie warsztatu umożliwiającego analizę procesów demokratyzacji w obu państwach, a także prawidłowe stosowanie kategorii analizy politologicznej oraz poprawne posługiwanie się językiem naukowym (konkretne, nieogólnikowe, poparte stosownymi źródłami). Skoro praca ma być bronią w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, a nie religioznawstwo, być może warto osadzić ten warsztat w metodologii stosowanej na gruncie politologii. Owszem, islam odgrywa istotną rolę w regionie, jednak może nie warto analizować go od czasów Mahometa, a skoncentrować się na tych jego aspektach, które mogą być faktycznie przydatne w pracy.*

Hipotezy w pracy zostały poprawione. Pierwsza i trzecia w zasadzie nie budzą zastrzeżeń. Co prawda, można zastanawiać się nad przyjętym wskaźnikiem demokratyzacji (H1), jednak jest on gwarantem pewnej miary. Hipoteza druga jest nieco kontrowersyjna, ale obecnie sformułowana lepiej, niż w wersji pierwotnej. Trudno natomiast zgodzić się z pytaniem cząstkowym, które zakłada że wygrane partie reprezentują domenę „radykalnego islamu” (s. 14). W związku z tym trudna do zrozumienia jest weryfikacja tej hipotezy, w myśl której wykładnia islamu (a zwłaszcza Koranu) stanowi „bodziec dla partii politycznych o podejmowania działań zmierzających ku organizacji życia społecznego”. Dość karkołomne wydaje się przyrównanie egipskiego modelu do afgańskiego (czy irackiego) – nawet jeżeli powiedzieli tak trzej Egipcjanie i wielu obserwatorów (niestety Autor nie podał źródła tej informacji; s. 243). Inne zmiany mają charakter kosmetyczny.

4. *Całkowita przebudowa rozdziału piątego – napisanie go od nowa jako autorską analizę demokratyzacji Egiptu i Tunezji osadzoną w odpowiednich ramach analitycznych i kategoriach pojęciowych. Wywiady są niewątpliwie ciekawe, jednak w tej postaci są to dane o charakterze anegdotycznym, zebrane w sposób nie do końca poprawny. Nie mogą mieć kluczowego miejsca w pracy naukowej.*

Rozdział piąty w pracy pozostał – nieznacznie zmienił się opis metodologii, a także dodane zostały dwa wywiady. Jest ich zatem łącznie sześć. To liczy się na plus. Zastanawiające może być natomiast lekkie manipulowanie treścią wywiadu – rozumiem, że Autor poprawił niektóre wypowiedzi, aby lepiej brzmiały, ale jednak jeżeli jest to transkrypcja (a na to wskazuje tytuł aneksu 3), to nie należy w ten sposób manipulować danymi pierwotnymi. Jeżeli chodzi o metodologię, Autorowi częściowo udało się poprawić badanie (co samo w sobie było trudne, biorąc pod uwagę, że zostało już ono zrealizowane). I tak na przykład została dodana informacja o Zespole pełniącym (jak można domniemać) funkcję komisji etycznej. Niektóre poprawki budzą jednak zastrzeżenie – na przykład Autor uważa, że posłużył się techniką wywiadu swobodnego. Tymczasem, sądząc po transkrypcji, a także scenariuszu wywiadów zawartym w aneksie – były to wywiady częściowo ustrukturyzowane.

5. *Gruntowna redakcja pracy według wskazówek (a było ich 5).*

1. Doktorant nie poprawił znacznej części przypisów: nadal są to przypisy do repozytoriów, a nie przypisy zawierające tytuł czasopisma, numer, rok wydania etc. Dotyczy to zarówno przypisów z poprzedniej wersji pracy, jak i nowych – dodanych podczas poprawy.
2. Autor nadal tłumaczy sprawy oczywiste – w tym te, które wyszczególniłam w recenzji pierwotnej jako zbyteczne.
3. Język pracy został w części poprawiony.
4. Tłumaczenia zostały poprawione (co budzi zastrzeżenie wskazane w pkt 4 uwag).
5. Cytowania zostały częściowo poprawione (z trzech wymienionych przeze mnie w recenzji dwa zostały poprawione)

Większość wprowadzonych przez Doktoranta zmian ma charakter kosmetyczny. Nie została zmieniona ani struktura pracy, ani znacznie rozbudowana analiza własna, ani zmieniony warsztat analityczny. Drobne zmiany wprowadzone w kilku miejscach ledwo dotyczą problemów poruszonych w mojej pierwotnej recenzji. Dziwi mnie zarazem z jednej strony chęć do zmian – na przykład poprzez zrealizowanie dwóch dodatkowych wywiadów (choć akurat ja w mojej recenzji tego nie sugerowałam), z drugiej zaś pozostawienie w stanie nienaruszonym przypisów z cytowaniami, które akurat można było zmienić nie naruszając koncepcji pracy.

Moja recenzja jest najpewniej ostatnią w tym przewodzie. Według dostępnych danych w systemie RAD-on pozostałe dwie recenzje są pozytywne¹. A skoro tak jest, być może Doktorant znalazł się między przysłowiowym młotem a kowadłem – mając za zadanie znaczną przebudowę pracy i jednocześnie pozostawienie jej w nienaruszonym stanie. Takiego zadania nie da się zrealizować z przyczyn obiektywnych. Stąd – choć moja pierwotna ocena rozprawy nie zmieniła się w sposób znaczący – wnioskuję o dopuszczenie mgr Artura Wiśniewskiego do kolejnych etapów w przewodzie doktorskim.

Załącznik: Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Artura Wiśniewskiego pt. „Procesy demokratyzacji Republiki Tunezyjskiej oraz Arabskiej Republiki Egiptu w latach 2010–2022” z 14.09.2023.

¹ <https://radon.nauka.gov.pl/dane/profil/bbc094e1-51ab-4708-805e-24897ffd361f>.